

15.5.2007

Dnrot 2519/4/05 ja 1291/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KOTIETSINTÄ AJONEUVOSSA JA TELEKUUNTELUAINEISTON ASIANOSAISJULKISUUS

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 30.8.2005 ja 9.12.2006 välisenä aikana osoittamissaan lukuisissa kirjeissä poliisin, tullin, syyttäjien ja tuomioistuinten menettelyä kohdallaan. Hänen samoja asioita koskevat, Tasavallan Presidentille 11.4.2006 sekä valtioneuvoston oikeuskanslerille 18.7. ja 11.8.2006 osoittamansa kirjeet on siirretty oikeusasiamiehen käsiteltäväksi.

Kantelija arvosteli viranomaisten menettelyä erityisesti seuraavasti:

---

5. Kantelija piti virheellisenä sitä, että hänelle ei esitetty syytä tai lupaa hänen autoonsa 3.3.2004 toimitetussa etsinnässä, jossa hänen ei sitä paitsi annettu olla läsnä.

---

9. Kantelija arvosteli sitä, että hänelle ei ollut toimitettu televalvonta- ja telekuunteluaineistoa, vaikka hän oli kirjallisesti pyytänyt niitä tulliviranomaisilta ja syyttäjältä.

---

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Kantelija otettiin kiinni 3.3.2004 Heinolassa epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. Hänen autonsa läheisyydestä löydettiin tuolloin paketti, jossa oli 985,5 grammaa metamfetamiinia. Kantelija vangittiin 5.3.2004.

Kysymys oli tullin esitutkinnassa marraskuusta 2003 alkaen olleesta jutusta, jossa oli jo useiden kuukausien ajan ennen kantelijan kiinniottoa käytetty mm. telekuuntelua. Tämä esitutkinta, jossa tutkittiin muitakin rikosepäilyjä kuin edellä mainittua kantelijan törkeää huumausainerikosta, valmistui kesäkuussa 2004.

Tätä juttua tutkittaessa kirjattiin toinenkin rikosilmoitus epäilyistä törkeästä huumausainerikoksesta kantelijan osalta. Tämän asian tutki Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitos. Esitutkintapöytäkirja valmistui toukokuussa 2004.

Virallinen syyttäjä nosti asiassa syytteen vangittuna pidettyä kantelijaa vastaan mm. kahdesta törkeästä huumausainerikoksesta. Kotkan kärjäoikeus tuomitsi 20.9.2004 antamallaan tuomiolla kantelijan yhdestä törkeästä huumausainerikoksesta (tullin tutkimus juttu) ja muista lievemmistä rikoksista neljäksi vuodeksi seitsemäksi kuukaudeksi vankeuteen. Kärjäoikeus hylkäsi Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitoksen tutkimaa epäiltyä törkeää huumausainerikosta koskeneen syytteen näyttämättömänä.

Muun muassa kantelija ja virallinen syyttäjä valittivat tuomiosta Kouvolan hovioikeuteen. Hovioikeus katsoi 9.6.2005 antamassaan tuomiossa kantelijan syyllistyneen myös Lappeenrannan kihlakunnan poliisilaitoksen tutkimassa jutussa rikokseen, vaikkakin katsoi vain osan syytteestä tältä osin näytetyksi ja että kysymyksessä oli (vain) huumausainerikos. Hovioikeus määräsi kantelijalle rangaistukseksi neljä vuotta yhdeksän kuukautta vankeutta. Muutoin kärjäoikeuden tuomio jäi voimaan. Korkein oikeus päätti marraskuussa 2005 olla antamatta kantelijalle asiassa valituslupaa. Hovioikeuden tuomio on siten lainvoimainen.

Kantelija on tehnyt asiassaan useita kanteluita eri tahoille. Elokuussa 2005 hän kanteli sisäasiainministeriön poliisiosastolle. Kun tuon kantelun katsottiin sisältävän väitteitä poliisimiesten tekemistä rikoksista, asiassa kirjattiin rikosilmoitus ja asia siirrettiin esitutkintalain 14 §:n 2 momentin nojalla yleisen syyttäjän arvioitavaksi. Lahden kihlakunnansyyttäjä katsoi 2.1.2006, ettei ollut syytä epäillä kyseisten poliisimiesten syyllistyneen rikokseen, minkä vuoksi ei ollut perusteita aloittaa esitutkintaa. Kantelija kanteli kihlakunnansyyttäjän päätöksestä Valtakunnansyyttäjänvirastoon. Apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske katsoi 15.2.2006 tekemässään päätöksessä, ettei kihlakunnansyyttäjä ollut menetellyt asiassa virheellisesti. Kalske myös totesi, ettei hän ei määrää esitutkintaa toimitettavaksi kantelijan arvostelemien poliisimiesten osalta.

Kantelija kanteli elokuussa 2005 Valtakunnansyyttäjänvirastoon myös asiassaan syyttäjänä toimineista kihlakunnansyyttäjästä. Apulaisvaltakunnansyyttäjä Kalske katsoi 30.6.2006 tekemässään päätöksessä, ettei asia antanut aihetta toimenpiteisiin.

Kantelija on edellä kohdassa 1 kerrotusti kirjoittanut asiastaan myös Tasavallan Presidentille ja valtioneuvoston oikeuskanslerille. Nämä kirjoitukset on siirretty oikeusasiamiehen käsiteltäviksi ja niihin vastataan tässä päätöksessä.

- - -

3.2.3

Kantelijan auton tutkiminen

Kantelijan Honda Civic -merkkiseen autoon on tehty kotietsintä 4.3.2004 klo 10. Tästä kotietsinnästä on laadittu pöytäkirja, joka on liitetty esitutkintapöytäkirjaan.

Kantelija ei kuitenkaan arvostele tätä kotietsintää, vaan heti kiinniottonsa jälkeen 3.3.2004 toimitettua etsintää autossaan. Vanhempi rikoskonstaapeli ja tullivalvoja kertovat tarkastaneensa kantelijan auton sisätilat pintapuolisesti. Kysymys on siitä, miten tuota toimenpidettä on arvioitava.

Vaikka auto ei lähtökohtaisesti ole kotirauhan suojaama tila, niin etsintä suljetussa kulkuneuvossa on pakkokeinolain mukaan lähtökohtaisesti kotietsintä ja tuolloin on noudatettava kotietsintää koskevia säännöksiä. Totean, että ilmaisu "suljettu" ei tässä yhteydessä tarkoita lukittua, vaan sitä, että kulkuneuvo on tavanomaisella tavalla suljettu sen osoittamiseksi, ettei ulkopuolisilla ole sinne luvatta pääsyä (näin Helminen ym. Esitutkinta ja pakkokeinot s. 664).

Sinänsä pidän uskottavana sitä, että vanhemman rikoskonstaapelin ja tullivalvojan tarkoituksena ei ole ollut tehdä autoon varsinaista perusteellista kotietsintää. Se ei monestakaan syystä olisi ollut tarkoituksenmukaista kiinniottopaikalla. Ymmärrän myös sen, että tuli voida varmistua siitä, että auto voidaan turvallisesti siirtää Heinolasta Lahteen.

Tilanne oli kuitenkin se, että pitkään törkeästä huumausainerikoksesta epäillyn ja viranomaisten tästä syystä seuraaman kantelijan auton vierestä oli kiinnioton yhteydessä löydetty huumausainepaketti. On ollut hyvinkin perusteltua lähteä siitä, että autosta voisi pintapuolisessakin tarkastuksessa löytyä jotain todisteita epäilyistä rikoksesta. Kun vanhempi rikoskonstaapeli ja tullivalvoja tarkastivat auton, on toimenpiteellä noissa olosuhteissa käsitykseni mukaan väistämättä ollut myös rikoksen selvittämiseen liittyviä tarkoituksia. Esimerkiksi se, miten ovikoteloiden tarkastaminen liittyi auton liikennekelpoisuuden tarkastamiseen, jää epäselväksi.

Sinänsä poliisilla on tieliikennelain 93 §:n perusteella oikeus auton liikennekelpoisuuden tarkastamiseen. Tässä tapauksessa tarkastus ei kuitenkaan nähdäkseni ole ollut pelkästään auton liikennekelpoisuudesta varmistautumista. Tällainen varmistautuminen voitaisiin käsitykseni mukaan sinänsä tehdä tässä tarkoituksessa esimerkiksi auton takavarikkoa edeltävän haltuunoton yhteydessä. Katson myös, ettei poliisilain 22 § nähdäkseni ole tarkoitettu tämän tyyppisissä tilanteissa käytettäväksi.

Painotan sitä, ettei esimerkiksi tarkastuksen pintapuolisuus – esimerkiksi se, ettei auton rakenteita pureta tai ettei käytetä huumekoira – sinänsä ole peruste olla katsomatta toimenpidettä kotietsinnäksi. Keskeistä on se, toimitetaanko etsintä vaikkapa vain osaksi pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin tarkoituksessa eli tuossa säännöksessä mainitun esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Tämä vaatimus täytyynee varsin helposti.

Katson, että tämän tapauksen olosuhteissa olisi ollut perustellumpaa pitää puheena olevaa tarkastusta kotietsintänä. Näin on asiaa arvioinut myös Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosasto.

Kun lähdetään siitä, että kysymys oli kotietsinnästä, niin pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan kantelijalle olisi nähdäkseni tullut antaa tilaisuus olla tässä etsinnässä saapuvilla ja kutsua siihen todistaja, kun se ei tässä tapauksessa olisi viivytännyt toimitusta. Samoin noudatettavaksi olisivat tulleet muutkin kotietsintää koskevat säännökset (mm. pöytäkirjan laatiminen).

Kysymys on kuitenkin ollut tulkinnanvaraisesta tilanteesta. Kotietsinnän edellytykset ovat mielestäni kiistatta sinänsä olleet käsillä eikä viranomaisten menettely ole nähdäkseni mitenkään konkreettisesti vaarantanut Sepän oikeusturvaa. Kun autoon on seuraavana päivänä tehty asianmukaisesti kirjattu kotietsintä, en katso asian antavan aihetta muuhun kuin että saatan käsitykseni vanhemman rikoskonstaapelin ja tullivalvojan tietoon. Muiden esitutkinnassa mukana olleiden ei ole osoitettu olleen tietoisia puheena olevasta toimenpiteestä.

Kantelija arvosteli vielä sitä, että hänen kiinniottopaikkansa tarkastettiin ilman hänen läsnäoloaan. Tämä ei kuitenkaan ole lainvastaista. Edes pakkokeinolain 5 luvun 8 §:n tarkoittamassa paikantarkastukseen ei nimittäin sovelleta kotietsintää koskevia säännöksiä, eikä siten mm. edellä kerrottua pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 2 momenttia. Näin ollen kyseinen piha-alue on voitu tarkastaa ilman kantelijan läsnäoloa.

- - -

3.2.8

Telekuuntelu- ja televalvonta-aineiston antaminen

Saadun selvityksen mukaan Lappeenrannan kihlakunnansyyttäjälle 29.6.2004 osoitettua telefaxia, jolla kantelijan asiamies on pyytänyt telekuuntelu- ja televalvonta-aineistoa, ei ole löytynyt syyttäjänvirastosta. Näin ollen ei ole osoitettavissa, mikä tuon telefaxin kohtalo on ollut ja onko se edes saapunut perille. Syyttäjäviranomaisten menettelyä ei tältä osin voida enemmälti tutkia.

Tulliviranomaisten selvityksen mukaan heiltä on pyydetty telekuuntelu- ja televalvonta-aineistoa kantelussa esitetyllä tavalla kesäkuussa 2004. Tulliylitarkastajan mukaan kantelijan tai tämän avustajalle ilmoitettiin keskusrikospoliisin ohjeen mukaisesti, että kuuntelutallenteisiin voi käydä tutustumassa poliisin tai tullin tiloissa, mutta tallenteista ei tehdä kantelijalle kopioita. Tulliylitarkastajan muistaman mukaan kantelija ei halunnut kuunnella tallennettuja puheluja ja kun hän ei saanut puheluita fyysisinä tallenteina, ei hän halunnut myöskään teletunnistetietoja. Kun tulliyli tarkastajaan ei enää tämän jälkeen otettu yhteyttä, hän oletti, ettei kantelija enää halunnut televalvonta- tai telekuunteluaineistoa. Tulliylitarkastajan mukaan hän ei ole missään vaiheessa kieltäytynyt antamasta kantelijalle tietoa kyseisestä esitutkintamateriaalista.

Kysymys on asianosaisen tiedonsaantioikeudesta. Kantelijalla on lähtökohtaisesti oikeus saada asianosaisena tieto myös niistä hänen asiansa telekuuntelutallenteista, jotka on jätetty pois esitutkinta-aineistosta. Totean kuitenkin selvyuden vuoksi, että se, miltä osin epäilty on asianosainen ja onko olemassa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki) 11 §:n 2 momentissa säädettyjä perusteita poiketa asianosaisen tiedonsaantioikeudesta, ratkaistaan yksittäistapauksellisesti.

Tässä tapauksessa televalvonta-aineiston antamisesta ei selvityksen mukaan ole kieltäydytty, vaikka tapahtumat jäävätkin tältä osin hieman epäselviksi. Lähes kolmen vuoden takaisien keskustelujen sisällöstä ei käsitykseni mukaan ole saatavissa ainakaan asian lopputulokseen vaikuttavaa lisäselvitystä. Totean myös, että tulliylitarkastaja toteaa muun muassa, ettei televalvonta-aineiston antamiseen olisi ollut estettä eli hakija voi halutessaan pyytää sitä nyt, jos katsoo siihen olevan vielä tarvetta.

Selvityksen mukaan näyttää siltä, että myöskään tiedonsaantia telekuunteluaineistosta ei ole evätty, mutta aineistoa ei ole annettu kantelijan pyytämässä muodossa. Se, että tallenteisiin saa tutustua viranomaisen tiloissa, mutta niistä ei saa tallennetta (cd-levyä), on sinänsä yleisesti noudatettu käytäntö. Totean, että Helsingin hallinto-oikeus on kahdessa 9.3.2007 antamassaan päätöksessä ottanut tähän käytäntöön kantaa (asiat 01990/06/1203 ja 05916/06/1203). Se on katsonut, että viranomaisen (keskusrikospoliisi) oli sillä julkisuuslain 16 §:n mukaan olevan harkintavallan nojalla voinut noissa tapauksissa olla antamatta kyseisiä asiakirjoja pyydettyssä sähköisessä muodossa. Mainitun lainkohdan 2 momentti kuuluu seuraavasti:

Viranomaisen ratkaisusta automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidetyn rekisterin julkisista tiedoista on oikeus saada kopio teknisenä tallenteena tai muutoin sähköisessä muodossa, jolle erityisistä syistä muuta johdu. Tietojen antaminen vastaavassa muodossa muusta julkisesta asiakirjasta on viranomaisen harkinnassa, jollei toisin säädetä.

Kyseiset päätökset eivät ole lainvoimaisia ja puhelimitse saatujen tietojen mukaan päätöksistä tullaan valittamaan korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Tämän vuoksi en lausu menettelyn oikeellisuudesta enempää kuin että tullin menettely olla antamatta telekuunteluaineistoa sähköisenä tallenteena kantelijalle ei anna minulle aihetta toimenpiteisiin. Oikeusasiamies ei nimittäin voi vaikuttaa sellaisen asian käsittelyyn, jossa voidaan vielä hakea muutosta.

Selvyuden vuoksi totean, että edellä lausuttu ei ole kannanotto em. Helsingin hallinto-oikeuden päätöksiin.

Joka tapauksessa totean, että poliisin ylijohdon ja keskusrikospoliisin lausunnoista ilmenevällä tavalla erityisesti telekuunteluaineiston asianosaisjulkisuuskysymykset ovat ongelmallisia. Mielestäni onkin syytä pakkokeinolain uudistamistyön yhteydessä arvioida, miten säännöksiä tulisi tarkistaa.

Kiinnitän myös huomiota siihen, että aineistoa on pyydetty kantelijan puolesta kirjallisesti. Hyvän hallinnon kannalta arvioiden olisi perusteltua vastata kirjallisestiin

yhteydenottoihin kirjallisesti. Tällöin vältyttäisiin epäselvyyksiltä siitä, mikä viranomaisen kanta tarkkaan ottaen on ja millä perusteella se on ratkaisunsa tehnyt. Näin olisi esimerkiksi voitu tässä tapauksessa kirjallisesti todentaa tulliyli tarkastajan kertoma televalvonta-aineistoa koskeneesta pyynnöstä luopuminen. Onkin hyvä, että Itäisessä tullipiirissä on nyttemmin alettu kirjata puheena olevan tyyppiset pyynnöt, jolloin asioiden jälkikäteinen selvittäminen helpottuu.

- - -

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.3 kotietsinnästä esittämäni näkemykset vanhemman rikoskonstaapelin ja tullivalvojan tietoon. - - - Saatan vielä kohdassa 3.2.8 esittämäni käsityksen telepakkokeinoilla hankitun aineiston asianosaisjulkisuutta koskevien säännösten arviointitarpeesta mm. pakkokeinolain uudistamista parhaillaan valmistelevan esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan tietoon.

Muilta osin asia ei anna aihetta toimenpiteisiin. Totean vielä erityisesti, että asiassa ei ole tullut esiin, että kantelijan kansallisuus olisi vaikuttanut viranomaisten toimintaan hänen epäilemällään tavalla.

Kantelujen liitteet palautetaan ohessa kantelijalle.